Török Jenő

Igazgató, Hargita Megyei Mezőgazdasági Vezérigazgatóság

„Valamibe bele kell vágni, kell egy kis bátorság…"

Milyennek látja a fiatal gazdálkodók, újszerű vállalkozással foglalkozó egyének helyzetét Hargita megyében?

Idősebbek is vannak ebben a csoportban. Köztük vagyok én is, ugyanis mustármag és fekete ribizli termesztéssel foglalkozok. A fekete ribizli termesztés nem is annyira újszerű, mert már a '70-es években is jellemző volt, majd hanyatlásnak indult ez a tevékenység. Most újra fellángolóban van. Én is készülök nyugdíjba menni és ezzel szeretnék majd foglalkozni. Olyan tevékenységet választottam, amit szeretek. Egy konferenciát is tartottunk erről, amelynek az volt a mottója, hogy „a fekete ribizli a mi szőlőnk". Ezt lehet itt megtermeszteni. A mustárral pedig egyedül én foglalkozok a megyében. Már négy éve termesztem. Akkoriban, amikor ennek nekifogtam, összeültünk nyolc termelővel közösen és mindenki azt mondta, hogy megpróbálja 5-10 hektáron, de amikor vetni kellett, már csak én maradtam. Kitartottam emellett, az újságban is megjelent két újságcikk erről. A csoport helyzetéről azt tudnám elmondani, hogy a fiatalok könnyebben belevágnak új dolgokba, de a kényszerhelyzet is hordozza, ugyanis a pityóka-termesztés nagyon lecsökkent. A '90-es évektől kezdődően az Unióhoz való csatlakozásig olyan 14.000-15.000 hektár körüli volt a pityókával beültetett terület nagysága. Mára ez lecsökkent 8.000-8.2000 hektár körüli nagyságra. Tehát ez egy olyan 40-42%-os csökkenés, ami nagymértékben befolyásolja az alternatív megoldások keresését. A megművelt területek csökkenésének több oka van: az országból több mint 3 millió ember elment a legaktívabbak közül, amelynek következtében kevesebb lett a fogyasztás, nőtt az átlagtermés és nem voltunk eléggé felkészülve a következményekre. Nem voltunk felkészülve például a nyugati cégek által szabott feltételekre: például csomagolás, tisztítás. Emiatt az emberek egy része elfordult a pityókatermesztéstől. Olyan túl sok alternatíva nem volt, de más után kellett nézni. Az egyik lehetőség a gabonatermesztés, vagy az állat-tenyésztés. Az utóbbinak jó feltételei vannak ebben a térségben. Fellendült például a juhtenyésztés és a szarvasmarha tenyésztés. Továbbá nőtt a tejtermelés és megjelent a húsmarha tenyésztés is a tevékenységtípusok között. A húsmarha

tenyésztésnek sok fiatal látja értelmét. Ez sokkal könnyebb például a tejtermelésnél, mert nem kell mindennap fejni a marhákat, nincs annyi gond velük. Tehát egyéb dolgokon is kell gondolkozni. Sok fiatal elment Nyugatra. Az egy nagyon jó dolog, hogy a gyergyói Agrocaritas révén sokan elmentek Svájcba, Bajorországba, Ausztriába és ott sok tapasztalatot szereztek, sok újdonságot láttak, amit aztán itthon is megvalósítottak. Szerintem az a jó, amikor a fiatal kis pénzt keres és itthon is megvalósít valamit, vagy egyenesen használt gépekkel tér haza. Ilyenre sok példa van. A német vidéken nagyon jó munkamorált, fegyelmet, pontosságot tanulnak és látok kísérletet arra vonatkozóan is, hogy akár új ágazatokkal foglalkozzanak. Például Malomfalván egy fiatal beállt az országos paradicsom programba. Ez a program arra irányul, hogy támogassa azokat a gazdákat, akik 10 árnál nagyobb területen, födött körülmények között termelnek paradicsomot és azt szezonon kívül adják el. Ez azt jelenti, hogy májusban, vagy novemberben-decemberben történik az eladás. Alsóboldogfalván például egy Marosvásárhelyi Sapientián végzett diák fogott neki nagyon sikeresen virágot termeszteni. Emellett van egy kis halastó az udvarán és gyümölcsöst is telepített. Van olyan is, aki málnával foglalkozik. Egy másik eset, konkrétan a falumból, Borzsovából egy legény luxushajón dolgozott több évig. Ő most uniós pályázatból 2,7 hektáron magas törzsű áfonyát termeszt. Ezen kívül tudok málnatelepítésről, ribizli telepítésről. Több fiatalember ezzel foglalkozik. Tehát vannak ügyes fiatalok. Igaz, hogy nagyobb erőfeszítés kell, mint Nyugaton, de meg lehet itt is élni ebből, csak valamibe bele kell vágni, kell egy kis bátorság.

Hargita megyében mekkora az újszerű tevékenységekkel foglalkozó csoport nagysága?

Számot nem tudnék mondani. Kellene valami átfogó felmérést csináljunk. Jelen pillanatban azoknak a felmérésével foglalkozunk, akik 5 hektárnál nagyobb területen gazdálkodnak, vagy több mint 5 tehenük van. De ez nem csak a fiatalokra vonatkozik. Viszont ebből már ki lehetne szűrni a fiatalok számát.

Szakemberként hogyan látja, mennyire sikeresek ezek az emberek? Megéri ezzel az innovatívabb gazdálkodási formával foglalkozni?

Szerintem megéri ezzel foglalkozni. Az uniós programokat, lehetőségeket kellene jobban kihasználni. Én azt mondom, hogy mobilisak a fiatalok, így nem baj, ha kimennek 3-4 évet külföldre dolgozni, de jöjjenek vissza és csak egy kicsivel

nagyobb erőfeszítéssel meg tudnak valósítani itthon is valamit. Nem mindegy ugyanis, hogy mivel foglalkozunk, a munkánk mennyire lealacsonyító. Konkrétan tudok olyan esetről, hogy itthon jó funkcióval rendelkező egyén külföldön takarít. A pénz fontos, de ez nem minden és el kell gondolkozni ezen.

Mit tekint pozitívumnak, előnynek ebben az innovációs folyamatban?

A folyamatban jó dolog volt a Sapientia létrehozása. Ennek van hatása. Kolozsvár példája csodálatos az IT, meg minden szektor szempontjából. Jó volna, ha a magyar fiatalok egy része például nem csak mezőgazdaságban gondolkozna és más területeken is innovációs tevékenységekbe kezdene. Ez aztán szigorúan csak a fiataloknak való, mert az én generációm már nem tud és nem is akar ehhez felzárkózni.

Melyek a nehézségek, a gyenge pontok ebben a folyamatban, a fiatal gazdálkodókra nézve?

Pályázási szempontból a második uniós ciklus még nehezebb lett, mint az első. A belépés előtt még mi is pályáztunk a SAPARD program keretén belül és akkor mindenki azt mondta, hogy ahogyan haladunk előre ki lesz taposva az út, csökken a bürokrácia. De ez nem így történt, nagyon sok a papírmunka. Éppen ezért nagyon nehéz pályázniuk az embereknek. Például kérünk olyan papírt, amelyben az áll, hogy nem kell papír.

A másik nehézség a piac. Ebből a szempontból nekünk itt, a térségben kiesett az a 40-50 év a kommunizmus alatt. Ekkor megtanultunk termelni, de az eladáson nem kellett törjük a fejünket. A Pártbizottság, Pártunk és Kormányunk azt mondta akkor, hogy ti addig idegeskedjetek, amíg meg lesz a termés. A többit megoldja más. Emiatt a mi generációnk arra képezte magát, hogy sokat termeljen, de a piaci értékesítésre vonatkozó ismeretek terén hiányok vannak. Más részről a mai fiatalok nem tanulják meg jól az alapszakmát, a termelést. Ők jobban értenek az értékesítéshez és lenézik az idősebb generációt. Szerintem minden rendszerben kellett és kell a senior is, aki megfontolt, és akinek van tapasztalata, kell a középkáder, akiben erő van és végül, de nem utolsó sorban kell a lendületes fiatal is. Mindenki el kellene ismerje a másik fontosságát.

Pontosan ezekből következik, hogy a piacon való megmaradás problematikus. Például nemrég volt a ribizli termesztők gyűlése, ahol arról volt szó, hogy mindenki megtermelte a ribizlit, de gond lesz az eladással. Mindenki várja, hogy ezt

a problémát oldja meg a szövetség, de sem pénzzel, sem energiával nem akar ehhez hozzájárulni. Pedig ez magától nem fog működni.

Mivel lehetne ezt az értékesítési hiányosságot pótolni?

Kellene szövetkezni, csak az a probléma, hogy nálunk nagyon lejáratták ezt a szövetkezési vagy társulási gyakorlatot és mindenki inkább rövidtávon gondolkodik. A pityókatermesztők esetében is nem lehet megegyezni egy stabil árban, mint például Nyugaton, ahol összeállnak és minden hétfő reggel eldöntik, hogy mennyiért adják azon a héten a terméküket. Nálunk is volt már próbálkozás imittamott szövetkezésre, de legtöbbször baj van, mert a gazda nem adja be az egész termést, hanem eladja máshol, így egy nem lojális versenytársat jelent. Pedig 5 baniért nem éri meg elrontani a hosszú távú üzletet. Voltam egy németországi kurzuson, ahol nyilvánvalóvá vált számomra, hogy mi nem is vagyunk kedvesek azzal, aki adja a pénzt. Sokan mondják, hogy addig a raktárt ki sem nyitják, amíg 2 lej nem lesz a pityóka. Ilyen nincs! Mindig kedvesen kell beszélni azzal, aki megvásárolja a termékünket. Itt az a nagy hiba szerintem, hogy a székely ember nem jó kereskedő. Azért kellettek erre a vidékre a kereskedők, mert a székelyföldi ember jól bírta a munkát, de nem rendelkezett megfelelő kereskedői képességekkel. Ez hozzáállás kérdése, hogy mennyire vagyok nyitott arra, hogy megbecsüljem a klienst. Nálunk volt olyan, hogy 14 évig ugyanaz a kliens minden évben visszajárt, mert annyira megbíztunk egymásban, hogy amikor télen a hídmérleg rosszul működött a pityóka mérésénél, nem volt abból probléma. Kölcsönösen megbíztunk egymásban és egy pár lejért nem járattuk le a becsületünket.

Van-e tapasztalata azzal kapcsolatban, hogy a közvetlen környezetükben a helyi lakosság hogyan fogadja az újszerű kezdeményezéseket?

Erre nagyon jó példa a saját esetem. Amikor elkezdtem a mustármagtermesztést a sógorom azt mondta, hogy „azt a hülyeséget mikor fogjuk vetni?”. Még a nevén sem nevezte, érezte, hogy egy plusz nyűgöt találtam ki, de magyaráztam neki, hogy ne, 132 eurót jelent ez pluszban, a területnek jót tesz trágya helyett, és még valószínű, hogy a motorina is kevesebbe fog kerülni, mert jobb minőségű lesz a talaj.

Ezután eltelt egy év és megkérdezte, hogy nem volna jobb nagyobb területet bevetni mustármaggal? Ekkor már nevén nevezte. Könnyebb lett ugyanis a szántás, sokkal kevesebb üzemanyag fogyott el, nem kellett annyit vegyszerezni. Na de nem könnyű az újat bevezetni. Sokan nem mondják ki, de úgy gondolják, hogy ne ők legyenek az elsők, akik kísérleteznek. Én kísérleti állomásnál dolgoztam és életemben nagyon sokat kísérleteztem, ezért bele merek fogni. Nagy szükség volna most is egy kísérleti állomásra, kipróbáló parcellákra akár az egyetem mellett. Minden vegyszercég jön azzal, hogy az ő terméke a legjobb és a vásárló nehezen tud döntést hozni. Egy semleges cég meg kellene versenyeztesse a vegyszereket és ki kellene deríteni, hogy melyik a jobb.

A mustármagot Önök hol értékesítik?

Hazai, sőt megyei piacon. Az egyik cél az is volt, hogy ez székely mustár legyen. De ezzel is úgy jártunk egyik évben, hogy mikor délen már mások aratták a mustárt, nálunk még két hétre szükség volt és félóránként telefonáltak, hogy mikor tudunk aratni, mert szívesen vásárolnának jó áron. Amikor sikerült aratni és akartuk értékesíteni a termést azzal szembesültünk, hogy Moldvában, Ukrajnában felére esett az ár. Valamennyit így is sikerült eladni. Szerencsénk volt, mert az új ciklusban a Közös Agrárpolitikán belül kötelező volt a 15 hektárnál nagyobb területen termelők számára az 5%-os zöldítés. Ehhez szükség volt vetőmagra, így mi a megmaradt mustármag nagy részét aránylag jó áron el tudtuk adni.

Elképzelhetőnek tartja-e, hogy ezek az újító vállalkozók helyi szinten, a helyi közösség szemében elfogadottak legyenek, véleményformálókká, a helyi elit részévé váljanak?

Azt hiszem, hogy itt nem nagyon szeretik az elitréteget, de ebben lehet valami. Például indul a szépvízi joghurt, amelybe külföldi dzsemet tesznek. Most kezdtünk beszélni velük arról, hogy miért nem lehet megcsinálni azt, hogy ebbe a joghurtba a mi dzsemünk kerüljön. Ebből a szempontból lehet véleményformálóvá válni. Amikor valami működik és valaki sikeres, megjelenik az irigység, de a pozitív szemlélet is vele szemben.

Ön szerint a helyi vezetés tehet-e valamit az agrárinnováció érdekében?

Minden szinten tud segíteni a vezetés. Például Szépvízen a polgármester gazdálkodik. Ebben a faluban, amikor a polgármester elindul az ültetéssel vagy a

vegyszerezéssel, már másnap mindenki nekifog. Az ilyen jellegű ösztönzésnek is van hatása.

Mire lenne szükség ahhoz, hogy a helyi lakosság köréből többen elmozduljanak az innovatívabb agrártevékenység irányába?

Tapasztalatcserékre. Az nagyon jó, amikor az emberek elmennek Magyarországra vagy Ausztriába és látnak dolgokat. Ezek a testvérkapcsolatok is jók. Sokan azt hiszik, hogy ez csak kirándulás, de nem mindig erről van szó, mert lehet tanulni a másik példájából. Nem minden a pénz és támogatás kérdése, mert egyszer fejben kell eldőljön a dolog. Azt hiszem Nyugaton is úgy van, hogy egyszer el kell dönteni, hogy mit akarok. A forrásteremtés már csak egy másodlagos dolog. Továbbá a tanügyi rendszer szerintem rosszul van megszervezve. Nem kellene ennyi ember egyetemet végezzen, újra kellene szervezni a szakiskolákat és fontos lenne, hogy a fiatalok egy része maradjon meg jó szakembernek mezőgazdasági és más területen is. Szükség volna például jó vízgáz szerelőre, vagy kombájnosra. Ettől arrafelé olyan kombájnok érkeznek, amelyek percenként mérni tudják a nedvességet, a tört szemek számát, az átlagtermést stb. Ehhez képest 30 éve nem volt traktorista, gépészképzés és arra a drága gépre kár akárkit felültetni. Hatalmas a fejlődés, ezért szükség van a szakképzésre ezen a területen is.

Az interjút készítette: Sárosi-Blága Ágnes

Könczei Csaba

Igazgató, Kovászna Megyei Mezőgazdasági Vezérigazgatóság

„Ehhez kell egy embertípus, akire jellemző a kitartás….”

Mi a véleménye az agrárinnovátorok csoportjáról?

A véleményem röviden az, hogy erre a köztes csoportra, ezekre a kicsit „hóbortos” emberekre óriási nagy szükség van, mert ez az a réteg, amely gyakorlatilag irányt mutat egy innovatív termelési forma fele. Ez vonatkozhat új termelési struktúrák kialakítására, de lehet akár technológiai, innovatív irány is. A hagyományos módon termelő gazdaember eleinte fenntartásokkal fogadja az új kultúrákat, új termelési technológiákat. Ők valószínű, hogy évekig emésztik ezeket a problémákat. Nem véletlenül használtam idézőjelesen a hóbort szót, mert bizonyos közösségekben az innovátor gazdákat hóbortosoknak is tartják. Például nem értik, hogy mit akar a fekete ribizlivel. Én szükségesnek látom ezt a csoportot, és hivatali funkciómból adódóan mindig is támogattam az ilyen embereket. Perszem, felhívnám a figyelmet bizonyos dolgokra, kiemelten a dióültetvényekre. Szerintem a dióültetvénynek nincs létjogosultsága sem Hargita, sem Kovászna megyében, bár nagyon sokan belevágtak. Én ezt így látom. A kezdeményezéseket soha nem szabad csírájában elfojtani, korrektül támogatni kell, felhívni az emberek figyelmét bizonyos dolgokra szakmai szempontból és irányítani őket úgy, hogy bizonyos szempontból ők is megtalálják a számításaikat, de azért többé-kevésbé szakmailag is legyen megalapozott az elgondolásuk, a vállalkozásuk. Akikről beszélek, azoknak nagyjából mind vállalkozásuk van.

Kovászna megyében mekkora ez a csoport? Milyen a helyzetük?

Én úgy fogalmaznék, hogy talán még nagyobb is ez a csoport, mint amire én gondolok, vagy gondoltam is valaha, hogy létezni fog. Inkább a fiatalok a kezdeményezők, akik kaphatók az újra és egy-egy tanulmányút kapcsán megpróbálják meghonosítani a látott, új dolgokat. Az értelmezéshez fontos szétválasztani a területet: legyen a mezőgazdasági termelés és az élelmiszeripar. Mindkét irányba felfedezhető ez a középréteg, ez a különlegesebb csoport. A

termelésnél innovatív viszonyulásmód az új vagy a rég elfelejtett kultúrák iránt (például cserjés gyümölcsök: fekete ribizli, málna, áfonya, szeder). Rengetegen érdeklődnek arról, hogy ezeket a gyümölcsöket hogyan kell termeszteni, honnan lehet beszerezni, hogyan lehet értékesíteni. A napraforgó termesztését Kovászna megyében például két fiatal úriember kezdte el Papolc környékén. Egyelőre még elenyésző a napraforgóval bevetett területek aránya, de ez növekedő tendenciát mutat. Ugyanez a helyzet az energiafűz esetében is. Ezek mind olyan kultúrák, amelyeket egy-egy lelkes fiatal karolt fel, kialakította magának a technológiát. Gyümölcstermesztésben is vannak előrelépések, valamint a mezei zöldségtermesztésben, ami nem volt jellemző Kovászna megyében, bár a '89 előtti, kötelező struktúrában benne volt. Azután eltűnt és most kezdett újra jelentkezni. A zöldségtermesztés mozgatórugója egy külön érdekesség, mert a fiatal gazdás pályázatokban nagyobb pontszámot kaptak a jelentkezők, ha bele volt írva a mezei zöldségtermesztés is. Ezért belefoglalták, hogy legyen nyertes a pályázat, és kénytelenek csinálni, és rájöttek menet közben, hogy ez nem is olyan nagyon rossz dolog. Tehát a pályázati rendszer is befolyásolta a tevékenységet. Most a gyümölcstermesztési alprogrammal is ez a helyzet. Nálunk nem is olyan egyszerű ezt a pályázati pénzt lehívni, mert nem vagyunk mi kimondottan gyümölcstermesztő vidék. Ettől eltekintve az embereket ez az ágazat is kezdi foglalkoztatni. Főleg a fiatalabbakat, akik vállalkozóbb szelleműek.

Szakemberként hogyan látja, mennyire sikeresek ezek az emberek?

Szerintem többnyire sikeresek. Persze, ehhez kell egy embertípus, akire jellemző a kitartás. Ugyanis egy ilyen újszerű vállalkozásba belefogni és azt versenyképessé, életképessé, fenntarthatóvá tenni nem könnyű dolog és kitartást igényel.

A másik ágazatra, az élelmiszeriparra visszatérve elmondhatom, hogy a sajtkészítési kurzus után jó sokan megmaradtak a manufakturális sajtkészítés mellett. Sokan azóta már ebből élnek. Ha végig megyünk a hagyományos termékvásárokon már látjuk, hogy akár Hargita megyében, akár Kovászna megyében egymással vetekednek a termelők a sajtkínálat, a tejtermékkínálat terén. Ez a tevékenységtípus kialakít egy réteget. Én pontosan valamelyik nap osztottam meg a Facebookon egy képet róluk és mondtam, hogy amikor 7-8 évvel ezelőtt elkezdtünk gondolkozni a sajtkurzus indításán, nem gondoltam volna, hogy ilyen mennyiségű és minőségű termékek fognak piacra kerülni. Valamikor az egész

manufakturális sajtkészítés létezésével Dél-Tirolban szembesültem, ugyanis ott van egy ilyen turisztikai út. Ahogyan nálunk van a borvíz útja, náluk van a sajt útja.

Melyek a leggyakrabban választott tevékenységtípusok?

Amennyire én most látom, a gyümölcstermesztés kezd népszerű lenni. A zöldségtermesztésről elmondtam, hogy miért. Ezen kívül a természetes alapanyagokból származó, elsődleges feldolgozás: gyümölcslevek előállítása, tejfeldolgozás és ennyi. Kiindulva az egész termelési struktúrából, ezt a három ágat tudom kiemelni. Természetesen ezen belül mindenik ágnak megvan a bio része is.

Ebben a folyamatban melyek a gyenge pontok, a nehézségek?

Egy ilyen folyamat elindításakor egyik legnagyobb problémának a jóváhagyás bürokratikus részét látom. Amikor egy innovatív, újszerű dologgal elindulsz, akkor azon kívül, hogy a szomszédjaid fenntartásokkal fogadják azt, az intézmények is nehezen kezelik, mert sok helyen nincs kialakítva a hivatalos eljárás rá, nincs elképzelés sem arra vonatkozóan, hogy azt hogyan kellene kezelni intézményi szinten. Nehézség lehet a Kifizetési Ügynökség is, vagy az Élelmiszerbiztonsági Hivatal. Egy érdekes esetet tudok említeni. Van egy termelőnk Uzonkafürdőn, aki hagyományos módszerrel vajat készít. A Romániai Minisztériumnál elismertettük hagyományos terméknek az uzonkai vajat, de a gyártás engedélyezésénél nem tudták besorolni, hogy az „forma lichida”, vagy „forma solida”. Ugyanis az Élelmiszerbiztonsági Hivatalnál így van a megkülönböztetés: folyékony vagy szilárd halmazállapotú tejtermék. A vajról pedig nem igazán tudják, hogy most hová sorolják. Az ilyen jellegű akadályok elsődlegesek. Másodlagos akadály lehet a társadalmi fennakadás, a környezet zártsága az új dolgok iránt. A környezet az első fázisban közömbös, vagy fenntartásai vannak. Amikor már a vállalkozásnak, a folyamatnak mutatkoznak az eredményei, akkor már inkább pozitív az értékelésük. Ugyanis akkor azt mondja, hogy: „hú, nézd meg, ez nekifogott. Először röhögtünk rajta, de ne, most megcsinálta”. Innentől kezdve az adott emberre már felnéznek. Ez megtörtént a gombatermesztés esetében is például 10-15 évvel ezelőtt. Ilyen volt még a csigatenyésztés.

Elképzelhetőnek tartja, hogy ezek a fiatal vállalkozók a saját közösségükben akár véleményformálóként is elfogadottak legyenek?

Teljes mértékben. Ez már ma is így van. A '90 utáni mezőgazdasági társadalom szerintem most van a generációváltásnál. Az akkor, akár szakemberek, akár termelők szintjét most váltja a második generáció. Ezekből az emberekből már nagyon sokan sikeresek. Akik a fiatal gazdás pályázatok első ciklusát sikeresen végigvitték, teljesen profitorientáltak voltak, tehát teljes mértékben eltértek a hagyományos gazdálkodási formától. Most az akkori fiatal gazdák 40 év körüli termelők, akik kezdik dominálni a mezőgazdasági társadalmat és ők szabják meg a trendet.

Véleménye szerint a helyi vezetés tehet valamit az agrárinnováció érdekében, vagy ez inkább megyei szintű feladat?

Szerintem minden réteg tehet valamit az agrárinnováció érdekében. Ez lehet akár az adminisztratív községvezetés, lehet a megyei vezetés, sőt országos vezetés is, bár ez most már egy kicsit nehéz. Országos vezetésnél ugyanis nehéz egységesíteni a tevékenységeket. De egy regionális vezetés már sokat tehet az agrárinnovációért. Tehát község, megye, régió szinten biztos lehet tenni valamit. Szerintem nagy szerepe lehet és van mezőgazdasági intézményeknek: Mezőgazdasági Igazgatóság, esetleg Kifizetési Ügynökség, az Állatnemesítési Hivatal. Az utóbbi egy nagyon erős komponense kell legyen a mezőgazdaságnak, különösen nálunk, ahol még most sincsenek a legelők rendesen kihasználva. Ha eljutsz egy bizonyos állatlétszámig, onnan már a genetika fog számítani.

Úgyhogy mindenképpen lehet tenni az agrárinnovációért. Mindig megbeszéljük a kollégákkal, legalábbis Kovászna megyében, hogy ne akadályozzuk azt, aki egy kicsit hóbortos, kicsit agresszív, kicsit bolondos is, hanem amennyire lehet, intézményi szinten próbáljuk megsegíteni. Természetesen a törvényes keretek értelmében, amennyiben vannak ilyenek. Az érdekessége az egész dolognak az, hogy nem mindennek van bejáratott, törvényes kerete és így sokszor kell helyszínen dönteni.

Mire lenne szükség arra, hogy a helyi közösségben többen elmozduljanak az innovatívabb agrártevékenység irányába?

Elsősorban a jó példák mediatizálására. Például az állattenyésztésben a hús marha vagy hús juh tenyésztéséről, vagy növénytermesztésben a ribizli kultúráról. A fekete ribizli levet, ha valaki el tudja adni, akkor az egy jó példa, amit

mediatizálni kell. Ez nagyon fontos, mert a székely ember még inkább hajlamos arra, hogy csak azt hiszi el, amit lát.

Milyen lehetőségek vannak arra, hogy ez a csoport klaszterekbe vagy egyesületekbe szerveződjön?

Ez egy nagyobb probléma. Egyszer lássuk ki az, aki már annyira stabil a termelési folyamatban, hogy már gondolkozhat a szerveződésen. Szervezeteket létrehozni felsőbb nyomásra nem lehet és nincs is értelme mindaddig, amíg nincs igény erre a termelők részéről. Amennyiben van igény rá, intézményként rá lehet segíteni. Mindaddig, amíg a gazdák nem jönnek rá ennek a szükségességére, addig nem lehet rájuk hatni, de nem is kell. Szerintem ezek hosszú folyamatok, amelyekben bizonyos fázisokon keresztül kell menni. Ezt a folyamatot fel lehet gyorsítani, de nem szabad erőltetni.

Összességében, az Ön meglátása szerint mi jellemzi az agrárinnovátorokat?

Ezek az emberek kimondottan vállalkozó típusúak. Igazából bennük megvan a vállalkozói szellem és a kitartás egyaránt. Amikor arra vállalkoznak, hogy megvalósítanak egy innovatív dolgot, egyszer vállalkoznak rá és tudják, hogy ez sokkal nehezebb lesz, mint ha egy jól bejáratott dolognak fogtak volna neki. Ha nem is fogalmazzák meg ezt maguknak, de tudják, érzik. Tehát a vállalkozói szellem és a kitartás az a két fontos jellemző, amit érdemes támogatni.

Az interjút készítette: Sárosi-Blága Ágnes

Haschi András

Igazgató, Hargita Megyei Mezőgazdasági Kifizetési és Intervenciós Ügynökség

„Mindenképp dicséretes, amit ezek az emberek csinálnak…”

Szakemberként milyennek látja az innovatív agrárvállalkozók helyzetét ebben a térségben?

Igazság szerint egy olyan intézményt vezetek, ahol többnyire nagyparcellás gazdák vannak, ugyanis a területalapú támogatás alapfeltétele az, hogy a gazda parcellája minimum 0,3 hektár legyen, illetve hogy a gazdaságban legyen legalább egy hektárnyi terület. Ehhez képest, aki nekifog ribizlit vagy levendulát termeszteni, nem nagy területeken teszi ezt, nagyon kevés az esélye annak, hogy a parcella ebben az esetben, legalábbis az elején nagyobb legyen 0,3 hektárnál. Nekünk például, a saját családi kertünkben 50 tő ribizli van és arról is alig tudjuk leszedni a termést. Tehát aki 30 árat beültet ribizlivel, az már egy jelentős mennyiség, amivel nehéz dolgozni. Ennek ellenére valamit kell tenni és nagyon sokan vannak, főleg fiatalok, akik úgy gondolják, hogy kiugranak abból a kerékvágásból, ami szerint itt működik a mezőgazdaság már évszázadok óta. Ezek az újszerű agrárvállalkozások olyan növényekre és állatokra kell összpontosítsanak, ami megfelel a mostani klímának.

Ön szerint a fiatal, újszerű tevékenységekkel foglalkozók csoportja mekkora?

Nincsenek túl sokan. Például van egy rózsatermesztő Csíkban. Itt eddig nem lehetett ilyesmiről hallani, ez inkább Nagyenyed környékére jellemző tevékenység. Továbbá nagyon sok ribizli termesztő van. Levendulatermesztőt nem ismerek, de az újságban mintha olvastam volna ilyenről is. De összességében ez a csoport nem túl nagy és olyan kultúrákkal foglalkozik, ami óriási munkát igényel. Például a málnát, ribizlit szinte naponta kell szedni. Nemrég jártam Szerbiában, ahol olyan, Csíkszentdomokos felépítéséhez hasonló településeket láttam, ahol gyakorlatilag minden két ház között volt kb. fél hektár ribizlivel beültetett terület, amelyen a családok minden tagja dolgozott, minden nap. A ribizlit folyamatosan szedni, gondozni, kötözni kell. Ezt nem lehet valahol kint a mezőn termeszteni. Talán

ezért nehéz ilyenszerű dolgokba itt belevágni, mert eleve a ház körüli telek elég kicsi. Sok faluban a családok csúfneve is abból adódik, hogy kisméretű földterületeik vannak. Nem akarok konkrét településeket megnevezni, de nagyon nehéz ezeket a dolgokat olyan helyen megvalósítani, ahol kicsi a beltelek, ahol keskeny a ház melletti terület.

Szakemberként hogyan látja, mennyire sikeresek ezek a vállalkozók?

Az, aki a nehézségek ellenére próbálkozik, az egyelőre még sikeres. Ebben is van egy divatszerűség. Ha valaki nekifog ribizlit termeszteni, mindenki azt akarja csinálni. Most például ilyen ribizli őrület van. Őszintén, nem tudom, hogy el lehet-e adni az egészet, de ez ugyanakkor nem rossz divat: a ribizli egészséges, jó, mindenfélét lehet belőle csinálni. Én úgy látom, hogy még több fiatal kellene, aki nem csak állattenyésztéssel, hanem kertészeti munkákkal is foglalkozik. Azonban a mi vidékünkre inkább a nagykultúra és az állattenyésztés a jellemző. Itt nem azok a kultúrák az őshonosok, amelyekkel mindennap kell bíbelődni. Itt van a pityóka a mezőben, amivel egy évben 7-8 alkalommal kell foglalkozni. Az újszerű vállalkozások szerintem családi vállalkozásként tudnak sikeresek lenni, amikor apa, anya és a gyerekek is odaállnak.

A térség fejlődése szempontjából mit tekint pozitívumnak ebben az innovációs folyamatban?

Sok a pozitívum, mert minél bővebb a termékskála, annál jobb. Ezekből a termésekből nagyon sok olyan, amit egyből lehet fogyasztani és ez a turizmusra is hatással tud lenni. Például ha valakinek van egy kis zöldségese vagy gyümölcsöse, a panziók vendégeinek lehet ajánlani a termést. Nagyon fontos, hogy minél több ilyen újszerű kultúra legyen annak érdekében, hogy a termékskála bővüljön és ezáltal a konkurencia is legyen kisebb. Ehhez hozzá kell tenni azonban azt, hogy minden, ami újszerű, kockázatos is, mert a természet nem hazudtolja meg önmagát. A nem őshonos kultúrákra nézve az igazi csíki klíma nem biztos, hogy minden évben megfelelő lesz. Ne felejtsük el, hogy hiába van egy-két meleg nyár, itt mindig inkább hideg volt a jellemző.

A nem megfelelő méretű földterületeken és az időjáráson kívül, van még valamilyen gyenge pont, nehézség ebben a folyamatban?

A tapasztalat hiánya. Az innovatív agrárvállalkozóknak nagyon nehéz megosztaniuk a tapasztalataikat a szomszéddal, mert csak ők csinálnak ilyent. Persze, aki már innovátor, biztos járt valahol a világban. Nagyon sokan azok közül, akik különböző szervezeteken keresztül dolgoztak külföldön egy-egy svájci gazdánál, már látták, hogy ott mi történik, mit csinál az illető és azt próbálják itthon gyakorlatba ültetni. Viszont fejleszteniük kell magukat, meg kell találniuk azt a kört, amiben ők forogni tudnak, ahol a tapasztalataikat meg tudják osztani másokkal és ahol tanulni tudnak. A hátrány tehát az, hogy az újszerű tevékenységekkel foglalkozó gazdáknak folyamatosan keresniük kell az ilyen köröket, információkat. Természetesen ebben az internet most sokat tud segíteni, de sok dolgot azért jobb élőben látni, megtapasztalni.

Van-e tapasztalata azzal kapcsolatban, hogy a helyi lakosság hogyan fogadja ezeket a kezdeményezéseket?

Elfogadóak. Szerintem mindenki örül annak, ha valaki valami új dologgal foglalkozik.

Lát esélyt arra, hogy ezek az újító fiatal vállalkozók helyi szinten, a saját közösségükben véleményformálókká, a helyi elit tagjává váljanak?

Általában már csak azért is felnéznek az emberek rájuk, mert aki ilyen innovációs tevékenységet folytat, többnyire nem hagyományos mezőgazdász. Tudok olyan példát, hogy valaki nekifogott bio-zöldséget termeszteni, de azelőtt semmi köze nem volt a mezőgazdasághoz, nem az adott faluban nőtt fel, egyetemet végzett más területen. Sokan ebben a csoportban a városi életet felcserélik a falusival, és ha már ott laknak, a közösség tagjaként ők is nekifognak valamilyen falusi tevékenységnek. De nem tehenet tartanak, nem pityókát termesztenek, hanem pontosan egy ilyen innovációs tevékenységbe vágnak bele. Például én is városon nőttem fel és falun van egy kertem, ahol 105 gyümölcsfát ültettem, ami Csíkban elég ritka dolog. A 105 db. gyümölcsfa legalább harmincféle: tízféle alma, hatféle körte, négyféle szilva, kétféle meggy, stb. Ezek még nem teremnek, de már ez is innovációnak számít a térségben. Az ilyenszerű emberek újítanak inkább, akikre már eleve felnéz a falu, már csak azért is, mert városról költöztek ki és ott próbálnak megélni.

A helyi vezetés Ön szerint tehet valamit az agrárinnováció érdekében?

Én úgy látom, hogy be kellene mutatni ezeket a termékeket valahol. Nagyon jól jönne egy olyan nap, egy olyan vásár egy évben egyszer legalább, ahol a helyi vagy környékbeli, különleges dolgokat termelő kistermelők el tudnak jönni és bemutathatják a termékeiket. Legyen az levendula, egy különleges kecskének a teje, vagy gyümölcs, gyógynövény, giliszta stb. Ezeket be lehetne mutatni egy bizonyos helyen, hogy az emberek lássák, hogy mi van, mert így csak hallás alapján értesülünk dolgokról.

Ezen kívül még lehetne tenni valamit annak érdekében, hogy a helyi lakosság köréből többen is elmozduljanak az innovatívabb agrártevékenységek irányába?

Jó volna, ha az önkormányzatok többet reklámoznák ezeket a tevékenységeket, ha úgy éreznék, hogy ezek a különleges dolgok a saját településükön pozitív hatással tudnak lenni a fejlődési folyamatokra. Ezzel tudnának segíteni abban, hogy többen kedvet kapjanak az újszerű tevékenységek végzésére. Persze az sem jó, ha egy idő után az egész falu átáll ilyen tevékenység végzésére. Van ilyen divat is ebben, hogy most mindenki panziót épít, vagy fejős tehenet tart, mert arra adnak támogatást. Ezeket a dolgokat meg kell előre gondolni. Szerintem kétféle vállalkozó típus van ebben a csoportban: egyrészt az, aki szereti csinálni, próbálkozik és fogalma sincs arról, hogy mihez kezd a termékkel. Másrészt pedig azok, akik biztos házi feladatként fognak neki, tudják honnan vették az ötletet, vagy esetleg felkérték a egy kultúra termesztésére, mert azt átveszik tőle 100%-ban. A Nyikó mentén például van egy barátom, aki óriási mennyiségben gyűjt kankalin virágot és most nekifogott termeszteni is.

Mi a véleménye ennek a csoportnak a szerveződéséről, szerveződési lehetőségeiről?

Nem kell azonnal egyesületet csinálni. Még nem akkora ez a csoport, hogy egy egyesületet fent tudjanak tartani. Egy egyesületnek akkor van értelme, amikor már annyi a termény, hogy az emberek nem tudják eladni, és akkor muszáj valamilyen formában társulni. Én úgy látom elsősorban, hogy a szerveződés szakmai beszélgetéseket kellene jelentsen, mini konferenciákat egy egyetemmel a háttérben például, aki mindig tud segíteni egy terem biztosításával, előadók meghívásával. Lehetne hívni olyan partnereket más országokból, akik nem úgy érzik, hogy az itteni vállalkozók számukra konkurenciát jelentenek. Például ha Bajorországból

eljön egy termelő, az inkább segítő szándékkal jön. Szerintem ez a legfontosabb, hogy ezek az emberek egymás között beszélgessenek, bátorítsák egymást.

Van még valami, amiről a téma kapcsán beszélne, de a kérdések kapcsán nem tértünk ki rá?

Csak annyi, hogy mindenképp dicséretes, amit ezek az emberek csinálnak.

Rendben, köszönöm szépen a beszélgetést.

Az interjút készítette: Sárosi-Blága Ágnes

Orbán Miklós

Elnök, Kovászna Megyei Fiatal Gazdák Egyesülete

„Eddig termelni tanultunk, most vannak gépek, lehet feldolgozni…”

Kovászna megyében miként lehetne jellemezni az innovatív gazdák helyzetét?

A térségbe rengeteg pályázat bejött és most még több nyert, amióta a román vidékfejlesztési tervbe betették a hegyvidéket külön, így rengetegen nyertek, de azelőtt is. Sok gazda felszerelte magát úgynevezett válogató, csomagológépekkel, ami az élvonalba helyezi őket. Nyugat Európában is kell keresni, hogy ki vett ennyi új gépet egyszerre. Azok a gazdaságok maradnak fent, akik újítottak, vagy gépesítés szempontjából újítottak és akkor úgy csatlakoztak az élvonalba, vagy ilyen alternatív mezőgazdaságban gondolkodtak vagy a megszokottól eltérő növényeket szerettek volna termeszteni. Ezekről nem nagyon van információm, én úgy vélem, hogy itt a megyébe kevesen vannak, ahhoz képest, hogy mi van Hargita megyében. Beszélhetünk állattenyésztésről, ott is azok a farmok kezdtek jobban működni és életben maradni akik újítottak, vagy egy modernebb fejőrendszert vásároltak, vagy jobban odafigyeltek, és akkor már stabilabb szerződésük van a gyárakkal, és évek óta annak a feldolgozónak szállít be, nem ugrál tíz baniért egy másik feldolgozóhoz. Ezt látom, az utóbbi években sokan felhagynak s családokban is, farmokban is, főleg állattenyésztéssel sokan felhagynak. Csak azok fognak megmaradni, akik tudják tartani a lépést. Az olyan farmerek, akik feldolgozzák a tejterméket kevesebben vannak, mint Hargita megyében, ezek a helyi vásárokon, amit hétvégeken rendeznek különböző városokban, ott próbálják eladni. Az a kör is úgy látom, hogy önfenntartó, talpon tud maradni anélkül, hogy valamilyen állami intézmény vagy egyesület őt pártolná, ők már mennek esetleg Bukarestbe vagy különböző külföldi vásárokra. A növénytermesztéssel, mivel itt a gabonatermesztés elenyésző ahhoz képest, hogy világ vagy ország szinten miről beszélünk, inkább vetésforgóra használják s a krumpli termesztésben látom azt, hogy vannak nagyobbak, akik szállítanak helyi multikhoz főleg a térségben. A multik nagyon meg vannak elégedve ezzel a pityókaterméssel és minőséggel és mindig évről évre növelik a szerződéseket. Oda jutottunk, hogy a nagyobb farmerek nincs ahol megtermeljék ezt a nagyobb mennyiséget s szerződnek ilyen alvállalkozókkal,

beszállítanak a kisebbek. Több ilyen kezdeményezésről tudok, hogy fog épülni ilyen krumpli átvevő központ, ahol lehűtik, s majd amikor kell akkor rendelésre csomagolják. Itt látom a nagy esélyt ennek a megyének, s a kisebb farmereknek is, akár ha 2-3 hektáron is egy család mellékfoglalkozásban krumplit termeszt, azt elviszik tőle ősszel, s az egy biztos piac, biztos ár, megbízható, nincsen kitéve a kereskedőknek, ennek a rendszertelen vásárlásnak. Akár beszélhetünk innovatív gazdákról, a térségben úgy látom, hogy ez a jövő és úgy látom, hogy tovább fejlődik.

Ott ahol még látok fejlődési lehetőséget és keveset beszélünk róla az, hogy egyre többen öntöznek, és egyre többen fordulnak öntözési engedélyért. Nemrég itt az Agrosic egyesületnél is tavaly fejeztük be 1200 hektár engedélyezését. Harminchárom farmer közösen tette le az iratcsomóját s olcsóbban jött ki a tervezésnél s ezt az Agrosic egyesület lebonyolította, harminchárom farmer külön megkapta az öntözési engedélyt. Most szó van még, ami nagyon előrehaladott állapotban van, 2400 hektár területről, amit pályázatból szeretnének felújítani, erre van pályázat, Szépmezőn már egynek nekifogtak, ez a 2400 hektáron kívül van. Ezek az úgynevezett ANIF-os területek, ahol a föld alatt régi öntözőberendezéseket újítanak fel, föld alatt mennek a vezetékek és a folyók mentén, az Olt mentén főleg, ezek megvoltak a régi rendszerből s erre van pénz, hogy felújítsák. Most ha ezt a 2400 hektárt idesoroljuk, akkor az egy nagyon jó pályázati lehetőség főleg zöldségtermesztésre, nem csak a krumpli termesztőknek, hanem remélem, hogy a zöldségtermesztőknek is visszajön, ami régebb hagyomány volt itt.

Mennyire tekinthetőek sikeresnek az innovatív gazdák?

Abszolút sikeresek, látszik a portájukon, látszik a gépparkjukon, házukon, vagy akár a jólétükön, látszik. Én úgy gondolom, hogy ez egy olyan modell, hogy nagyon jól meg lehet élni belőle. Meg is lehet nézni a határt, meg van művelve minden, bárki jöhet, csak ámul, tényleg nyugat-európai szinten van, sőt. Olyanról is tudok, hogy holland farmerek lejöttek megnézni egy gépet, egy csomagoló gépsort, újabbat nem találtak Nyugaton, a legújabb itt volt felszerelve, idejöttek s megnézték, hogy milyen az erdélyi technológia. Már nagyobb gazdáról beszélek itt, aki ilyen óriási csomagoló, mosó, válogató vonalat szerelt be. A kicsik követik a maguk módján, ez abszolút járható út. A szarvasmarha tartó gazdáknál kevésbé látszik a fejlődés, nehézkesebb az állattartás, nincs akkora hirtelen jövedelem, mint mondjuk a krumpliból, de stabil jövedelmi forrás az is. Ma beszélgettem egy

gazdával, akit évek óta mintagazdaként emlegetünk, igaz, hogy úgy látom, hogy a kisebbeknél csak úgy működik a családban a munka, ha van egy nagyobb család s még esetleg egy-két munkás, de azért nagyjából a családra alapoznak, mert a munkaerő óriási probléma. Én is farmer vagyok, krumplit termesztek, százszor meggondoltam, hogy minek lehet nekifogni, de ha most ilyen fejlődőbe van, miért foglalkozzak káposztával vagy ribizlivel. Tudok olyant is aki bioban látja a jövőt, viszont pályázni senki nem pályázott a gyümölcstermesztéses ágazatban ilyen nagyobb ültetvényekre.

Milyennek látod az agrárinnovációs folyamatot a térségben?

Kell legyen jövője és csak az marad életben aki ezt választja. Szerintem olyan kényszerhelyzet is volt, nagymértékben kényszerhelyzet miatt folyamodik az ember arra, hogy a hagyományost felhagyja, vagy változtasson rajta. Csak ez a jövő. Az állattenyésztéstől elkezdve a növénytermesztésig, itt más nincs. Kicsiben nem lehet sajnos, én is bánom, hogy eltűnik a csorda, van, aki ki meri mondani, van, aki nem, de eltűnik a csorda, nagyon sajnálom. Eltűnnek azok a háztáji gazdaságok is, ahol három-négy tehén van, s a szüleim falun már meg kell nézzék, hogy honnan veszik a tejet, meg kell keressék, nem mondom, hogy nem találják meg, de nem úgy volt, mint régebb, hogy a szomszéd behozta a kapun. Ugyanúgy a kisebb zöldségtermesztők eltűntek, tudok én is olyan a környezetemben, aki felhagyott s elment külföldre. Az, aki fejlődik, raktárt épít, hűtőházat, próbál üzletekbe beszállítani a piacok mellett az fent marad és ez valahol így is van rendjén. Ha jól meggondoljuk, ez egy külön iparág, most az se normális, hogy hetven-nyolcvan százaléka az embereknek mezőgazdasággal foglalkozik, amikor három-négy százalék kellene. Ez valamikor így volt, ha megnézzük, most a kommunizmus ezeket megváltoztatta. A kilencvenes évek elején visszaadták a földeket, mindenki nekifogott, természetes folyamat, hogy így alakul, van aki lemond róla és van, aki tovább folytatja. Személy szerint én nagyon sajnálom, hogyha a háztáji kisebb önfenntartó gazdaságok megszűnnek, mert gyakorlatilag, hogyha azt nézzük, mondjuk mind a két fél a családból bedolgozik egy gyárba, s későn ér haza s már nincs kedve akár tíz tyúkot tartani vagy egy kis konyhakertet s könnyebb elmenni, megvenni az üzletből. Azért az kihat a következő generációkra is, mert a helyi fajták és a helyi ízek nem kellene eltűnjenek, de van egy ilyen veszély. Azért ezek is visszaszorultak, vagy a fiatalok ugye már nem járnak mezőre dolgozni. Milyen érdekes, hogy azért mi még jártunk, kimentünk falura, ha valaki városi volt, hétvégén az volt a

program, hogy lejött falura, ezelőtt tizenöt évvel mi ezt csináltuk, lejöttek a városi unokatestvérek takarni, bálázni satöbbi, kellett tatának segíteni, vagy aki végezte. Volt egyfajta szigor is meg munka is, most nincs, kimegyünk külföldre, ezért is nem lehet kapni munkaerőt, az utóbbi egy évben nagyon kiéleződött ez a munkaerőhiány, ki vannak ürülve a falvak az az igazság. Magam is farmer vagyok, tudom, hogy régebb elég volt kimenni a faluközpontba valakit felhívni s mindig akadt akinek kellett egy kis pénz. Most nincs kit, egyszerűen nincs kit, ki vannak ürülve a falvak. Azért mondom, hogy aki családba csinálja, vagy egy megbízható embert jól megfizet esetleg, ezekről a problémákról is kell beszéljünk. Nálunk van egy falu, romák lakják az erdő közepén, Hete, s onnan szoktak jönni napszámba s dolgozgatni, most egyik gazda éjjel kiment s könyörgött, hogy valaki jöjjön onnan a faluból másnap reggel a teheneket lehajtani a vízre legalább egy hétig, amíg kap valakit, kellett könyörögjön. Még onnan is Angliába vannak, s azt mondják, nem mennek állatokkal, ott, ahol több száz munkanélküli roma van, s a gazda olyant kapott aki három napra jött. Az információ átjön online, lehet látni, lehet utazni, könnyebb azt mondják mosogatni Londonban, mint itt üljek a tehenek mellett. S aki arra képes, hogy kimenjen Londonba s vegyen egy repülőjegyet, az kimegy.

Milyen gyenge pontokat, nehézségeket látsz a folyamatban?

A törvénykezés, bürokrácia, ember legyen a talpán, aki tényleg így gazdaként el tud indulni s mindenféleképpen segítségre van szüksége. Az első lépés az, hogy aki bátor s bejön, felmenjen egy mezőgazdasági igazgatóhoz, vagy valahonnan induljon el s akkor a végére lehet járni. Plusz azon kívül az adózás, könyvelés, könyvelők satöbbi. Ez tényleg probléma, ahelyett, hogy termeléssel foglalkoznának. Nem lehetetlen, bele lehet rázódni, de azért tanácsos könyvelővel kezdeni. Aki most kezdi éppen, még termelni is alig van ideje, még piacra jutni se jutott, az hogy kezdje el, befutott cégnek azért már egyszerűbb. Ezek az adminisztratív dolgok nehezek, hogyha jogi személyként szeretné, s másképp nem is nagyon látom értelmét, most fizikai személyként hol, kinek szállítson, kinek áruljon, kivel köt szerződést, már egy ilyen engedélyezett fizikai személy, ezek már ilyen alap dolgok szerintem. Aki elkezdi, induljon azzal.

Van-e tapasztalatod azzal kapcsolatban, hogy a közvetlen környezetükben a helyi lakosság hogyan fogadja ezeket a kezdeményezéseket?

Nem érzem én úgy, hogy elutasítanák, sőt. Azért a munkájukat nap mint nap látva szerintem valahol tisztelik, de ettől még azt is elképzelem, hogy van egyfajta irigység, akinek megy. Érzek egy ilyen dolgot, akinek nagyon megy, lehet egy ilyen irigység, de ott volt a lehetőség mindenkinek, hogy elinduljon, gazdálkodjon. Falun a gazdálkodókat ismerik, városi környezetben van egyfajta ilyen tudatlanság szerintem a mezőgazdasággal szemben, ilyen lila tehén példája. Azért a helyi termékekhez és a helyi ízekhez úgy érzem, még ragaszkodnak a városiak, főleg akinek volt kapcsolata régebb a faluval. Vegyes érzelmek vannak bennem. Nem is nagyon ismerik lehet a falusi életet, főleg ahol megszakadt a kapcsolat. A helyi termékek reklámja, ez lehetne amivel fel lehet kelteni az érdeklődést, a helyi piacok, helyi termék vásár. Ezen még kell dolgozni, szerintem ez egy külön téma, hogy a vásárlókat hogyan lehet motiválni, ösztönözni a fele, hogy helyi terméket vegyen. Most kényelmes lekapni az elsőt a polcról s kész, ez a jövő zenéje. Egyszer legyen termék, ami nincs. Bármit tudok mondani, tejterméken kívül, kenyér, egyéb nincs. Nincsen olyan, hogy helyi zöldség, helyi húsfeldolgozók nincsenek. Van egy ilyen nagy gyümölcsfeldolgozó, most a múlt héten bejött hozzánk valaki, aki ilyen ízeket, dzsemeket készít, próbálja csomagolni. Ezt se tudnék mondani, hogy van, nincsen termék. Feldolgozásban gyengén állunk. Mindent a maga idejében. Eddig termelni tanultunk, most vannak gépek, lehet feldolgozni. Mondjuk ehhez semmi segítséget nem kaptunk, se uniótól, se román államtól, ezt csak rombolták, tudatosan szerintem, hogy azért az ember a külföldit vegye meg. Én nem tudok olyan intézkedésről, ami az elmúlt húsz évben lenne, hogy a feldolgozást támogatta volna. Gépesítésre volt, de most is a kiírások a gépesítésre vannak, a feldolgozásra kevésbé. Eleve a feldolgozásos pályázatok ötven százalékosak, felét kell fizetni, míg a gépvásárlásnál fizetnek kilencvenet is. Van benne egy kicsi ilyen tudatos irányítás innen-onnan, úgy érzem. A vágóhidakat megszüntették, Kovászna megyében egy engedélyezett vágóhíd van, zöldségfeldolgozó, gyümölcsfeldolgozó nincs. Vannak ezek a helyi gyümölcsprések, almaprések, itt a megyébe tudok elég sokat, ezek még ilyen próbálkozások, ötöt-hatot tudok aki csomagol, pasztörizál. Nálunk most a pityóka s a nagyobb gazdák, ez a trendi, Hargita megyében pedig a kisebbek, más közösségek vannak, falvak is egész másak, sokkal több a helyi kézműves termék.

Elképzelhetőnek tartod-e, hogy ezek az újító fiatal vállalkozók helyi szinten, a helyi közösség szemében elfogadottak legyenek, hallgassanak rájuk, véleményformálókká váljanak?

Szerintem nagymértékben függ a személyes kapcsolatoktól, amit ápolnak a közösségben. Lehet jó gazda, de mondjuk rossz természete van s nincsen jóban a polgármesterrel, összetett kérdés. Az embere válogatja, lehet bányász is, hogyha tud alkalmazkodni s érvényesülni, nem kötném most gazdához, ez emberfüggő.

Véleményed szerint tehet-e valamit a helyi vezetés az agrárinnováció érdekében?

Persze, ez megint attól függ, hogy milyen a polgármester. Rengeteg mindent lehetne csinálni, ötletek vannak, nekem is sokszor, így elnézem, hogy mit lehetne, látszik, vannak falvak, ahol itt is jól megy minden. Én azt mondom, hogy mindenkinek adott a lehetőség, most van, aki él vele, van, aki nem, külföldre megy, van, aki itt próbálkozik.

Adottságaink vannak, minden adott, vadon termő gyümölcsök, folyók, minden van, neki lehetett fogni, most már, hogy hogyan alakul, azt tényleg azt mondom én is, hogy polgármester függő, sok függ egy polgármestertől, vagy egy személytől, egy mozgatóerőtől, aki ott van, egy idősebb gazda, aki mondjuk egyesületet vezet s reggeltől estig az utcán van vagy a farmokon. Erre nincs egy rendszer sajnos, mert minden úgy ad hoc működik. Ahol van személy ott bizonyos ágazatok jobban fejlődtek, ahol a közbirtokosságok megszervezték a gyümölcsszedést jobban megy, máshelyen nem megy. Mindenkinek adott a lehetőség, lépni kell, dolgozni kell.

Mire lenne szükség ahhoz, hogy a helyi lakosság köréből mások, többen is elmozduljanak az innovatívabb agrártevékenység irányába?

Szerintem a jó példa, egy jó példa az egy lavinát is elindíthat, azt kell keresni s szerintem sokan azt is csinálják, azért van az, hogy lehet, hogy most úgy lesz innovatív, hogy felhagyott a krumpli termesztéssel, mert nem ment, nem volt hova eladni, most pedig csatlakozik egy ilyen nagyobb farmerhez, vagy barátjához, aki lépni tudott s becsomagolja nála a krumpliját. A krumplihoz vissza kell térjek, mert konkrét példákat tudok ezzel kapcsolatosan. A jó példa, azt ha valaki elkezdi, kitapossa az utat, akár egy gyümölcstermesztő egyesületbe beáll, vagy országosba, vagy valami forrást talál, hogy hova lehet pályázni, akkor egymást húzzák.

Mi a véleményed ennek a csoportnak a szerveződéséről?

Vannak ilyen egyesületek, külön nem látom értelmét, hogy most ilyen innovatív gazdák egyesületét létrehozni, nem látom értelmét. Mindenki meg kell keresse a maga területén működő egyesületeket, mert vannak, kell kopogtatni s eligazítják, méhészektől elkezdve van minden. Aki akar, az tud menni, nem mondom, hogy könnyű, de így most az egyik legnehezebb nekifogni vagy váltani, még könnyebb más munkához menni irodába vagy külföldre. Ezt szeretni kell, nincs egy olyan rendszer, hogy most akkor a kormány támogatja, hogy bizonyos termesztők éve, vagy méhészek éve, nincs ilyen. Itt a megyébe nagyon jó a kapcsolat az intézmények között, ezt még a román partnerek is beismerik Bukarestből, itt minden, ami mezőgazdaság, sőt, megyei tanács együttműködik, úgyhogy ha valaki betéved, akkor irányítgatjuk ide-oda. Nagyon jó kapcsolat van, itt ez pozitívum a megyébe, a legnagyobb répatermesztőktől a legkisebbekig mindenki egymást segíti. Van egy kicsi súrlódás ott, ahol a földterületek felett nem is vita, hanem verseny van, ott magasak a bérek ott Kézdi környékén emiatt, hogy kevés a föld s mindenki szeretné, de egyébként nincs, nem látok ilyen nagyobb ellentétet.

Az interjút készítette: Kovács Judit-Tünde